

Tshapita 4 : Ekwelo k'untu

Uma l'Afundelu tambena wehu efula waki Unyashungu lu nkuke kana nama untu. L'etatelu, l'okongo wa ndi ntunga untu, ndi akalongosola dia untu ndjala landi la ekesanelu. Akambu wa l'andja ndu lu wehu efula wa tukanyi, elungamelu ka Unyahsungu aki ka munga la wudj'andi hita. Lawo mbakandalongosola akambu wayuya dia On'andi ndjutumbwama.

Ntundu totekete dia tena diakalongoswama andja one uku akadiete, uku yema l'okenge wa bukubuku nye. Shati tusha paka yema ya tukanyi loko.

Umak'etatelu, Unyashungu akenya Adama uhumba wa nkitanya kene kalanga Untungi. Lawo mbakandawusha olembe one : « *Ku Latuyalaka 8Unyashungu akakomiyi untu ati : Olekaki elua w'etamba tshe wa l'ekambo uku alangaye. Keli, tolekakai elua w'uma l'utamba w'ewu k'akambu w'ololo la wa kolo* » (Etatelu 2 : 16 – 17). Aki nshi y'ongengeno ndu ya ekesanelu lam'asa Unyashungu la Adama (Etatelu 2 : 19 ; 3 : 8). Unyashungu akayala l'ongenongeno wa wuki le etungelu kandi. Waki lu nsawula tshe dimena ! Uma l'ongenongeno one mbakalangi Unyashungu nkuke Adama : « *La2tuyalaka Unyashungu akati ati, kema ololo pami ntshikala ndame. Dimi layutungela ukimanyidi lufanyi landi* » (Etatelu 2 : 18). Aki etena k'osalusa8lu lam'akukeka « *diui dia Unyashungu lamakandatengolaka l'ekambo la dikolo* ». Etena k'ekumeku kakadiokama aki lu tshapita ya satu, divesa 8. Ufundji wa Tukedi ambufunda ati : « *Dimi latongenangenaka lu kete yandi, yakuka antu mbidjase ; Ndu Latuyalaka l'ongenongeno ami kame l'antu* » (Tukedi 8 : 31). Keli kem'edja, ongenongeno one wakashisho lam'aki Adama la Eva nkutetemala mbisha Unyashungu dihuli diandi. Vo wakahindula olemba andi. Uma laso kaka kakituana Unyashungu la etungelu kandi. Nshi y'ongenongeno le ekesanelu yakashile. Untu akakimoma dia ndi ndjayange lu kete. Wulu a Unyashungu wakamo uma le untu, aya ndame nkamba ulimu wa ntumba diangasa uma l'elundji kandi lu kete yakadjama mananu (Etatelu 3 : 17 -19). Kolo kene kakatshime difuku dia wuki lam'asa untu la Unyashungu. Difuku so kutediama edja ndu l'utamba a mpeketanya. Undi, Unyasungu ayutana ntu ongenongeno le untu ?

Akûnge nshi ya wulu. Tambena tena diaki Unyashungu, **kuyanga aki tshalula l'antu**, akatetemala mbaenda. L'okongo wa uhendudi w'Adama, tambena dia Unyashungu ambuyanga ekesanelu **l'antu amotshi vame** ndu ambukamba lawo ; djembetalu ku Abalahama. Lu Etatelu 12 : 2, Unyashungu ambeta Abalahama dia ndi mbûyela, aha menda leke lukina ndu ambûlaka otshoko lendi la ludu landi. Lu Jakoba 2 : 23 kalasu dia

Abalahama «*wakaweti vati ongenyi a Unyashungu* ». Kuyanga ndi aki la munga yandi uku untu, nsaki ka mete ndu uhetu hetu waki Abalahama lawo aki wa ndjela Unyashungu. L'okongo wa nshi efula, Mose lawo akayûnga ndu ndi l'akambu a wulu, kuku aki paka la Unyashungu uku walasu ati : « *Onkone Latuyalaka aketeketaka la Mose elanedi landi elundji la elundji, uku atoteketaka untu la ongenyi andi* » (Etatelu 33 : 11). Ungu aki etena kaki Unyashungu lu menya **longenyi** landi utsha le untu kuyanga untu aki la kolo.

Yema yema, uku daka diandi le Abalahama, Unyashungu akatungi ekesanelu la nkhumbe kemotshi, nkhumbe ka Jakoba, unkana waki Abalahama. Nkhumbe kene kakayûnga wudja a Unyashungu. Ehamelu ka Isariyele uku wudja a Unyashungu akayukuma lu sheki yakalake Unyashungu ati vo wayuyala wudja ami pundju : « *Kakiane, naka nyayulunga diui diami, ndu nyayulama daka diami, nyu nyauyuyala waudja ami l'atei a wedja tshe, ne dia kete tshe yeli yami. Nyu nyayuyala diulelu di'elombodi ndu wudja w'ekilale mi. Aui aso mbayuyutela asi Isariyele* » (Etatelu 19 : 5 – 6).

Ku wudja tshe waketawo kame ndu wakati vati : « *Shu tayutsha akambu aso tshe wakati Latuyalaka* » (Etatelu 19 : 8). Uma l'etena kengu, Unyashungu akashikike **ekila** kandi ndu akalombe **ukitanya** uma le wudja, uku akalaki wudja vame. Dikambu diku diakatetemala pulu ndu l'eyelu ka Khumadiondjo la ulimu andi l'utamba a mpeketanya. Kumunga edja, ekakatanu wakatumba ne dia Isariyele akayûnga hayukitanya diui dia Latuyalaka. Lam'aketawo wudja aui wa Latuyalaka, ndi akawasha elemba ndu akawate uma l'unyo wa Mose ati : « *Nyuyali ekila uku wemi ekila* ». Unyashungu eko ekila, ndi mangana etali la kolo, ndu olembe andi, tena la tena eli dia mbidjange wudja andi dia vo munga ekila. Unyashungu **hatshikitana** kuyanga mbuka yandi yayûnga wehu la wehu. Unyashungu atokokomeka nshi tshe paka dia ekila, ukakitwanelu la kolo, ndu wudja tshe ndjâkimoka lendi ndame hita. Lu mete, eotwanelu kumunga l'asa Unyashungu la Isariyele uku akito l'asa Unyashungu l'Adama l'etatelu ne dia kolo kakoto le untu. Kuku Unyashungu akatetemala nkamba la wudja andi enonyi l'enonyi kuyanga waki la kolo.

Yema yema, uku daka diandi le Abalahama, Unyashungu akatungi ekesanelu la nkhumbe kemotshi, nkhumbe ka Jakoba, unkana waki Abalahama. Nkhumbe kene kakayûnga wudja a Unyashungu. Ehamelu ka Isariyele uku wudja a Unyashungu akayukuma lu sheki yakalake Unyashungu ati vo wayuyala wudja ami pundju : « *Kakiane, naka nyayulunga diui diami, ndu nyayulama daka diami, nyu nyauyuyala*

waudja ami l'atei a wedja tshe, ne dia kete tshe yeli yami. Nyu nyayuyala diulelu di'elombodi ndu wudja w'ekilale mi. Aui aso mbayuyutela asi Isariyele » (Etatelu 19 : 5 – 6).

Ku wudja tshe waketawo kame ndu wakati vati : « *Wudja wakûkaluya diui vati : Shu tayutsha akambu aso tshe wakati Latuyalaka »* (Etatelu 19 : 8). Uma l'etena kengu, Unyashungu akashikike **ekila** kandi ndu akalombe **ukitanya** uma le wudja, uku akalaki wudja vame. Dikambu diku diakatetemala pulu ndu l'eyelu ka Khumadiondjo la ulimu andi l'utamba a mpeketanya. Kumunga edja, ekeketanu wakatumbi ne dia Isariyele akayûnga hayukitanya diui dia Latuyalaka. Lam'aketawo wudja au iwa Latuyalaka, ndi akawasha elembe ndu akawate uma l'unyo wa Mose ati : « Nyuyalu ekila uku wemi ekila ». Unyashungu eko ekila, ndi mangana etali la kolo, ndu olembe andi, tena le tena eli dia mbidjange wudja andi dia vo munga ekila. Unyashungu **hatshikitana** kuyanga mbuka yandi yayûnga wehu la wehu. Unyashungu atokokomeka nshi tshe paka dia ekila, ukakituanelu la kolo, ndu wudja tshe ndjâkimoka lendi ndame hita. Lu mete, eotwanelu kumunga l'asa Unyashungu la Isariyele uku atiko l'asa Unyashungu l'Adama l'etatelu ne dia kolo kakoto le untu. Kuku Unyashungu akatetemala nkamba la wudja andi enonyi l'enonyi kuyanga waki la kolo.

Khumbu k'Abalahama, Isaka la Jakoa kakahame/ Okondo awo la Edjibitu la etshungwelu kawo uma lu lohobmo wambufundama lu Afunelu. Lu ndjela kene kakate wudja dia kene kayuwutshaka « *tayutshaka tshe kambuta Unyashungu »* (Etubelu 19 : 8), Mose akoto la ntundu ka Unyashungu ku Unyashungu akawusha elembe. Keli dia ekutshelu k'elembe eso aki dikambu dia wuki, Isariyele kundjela kana kunkutsha daka diawo. Lam'eli Mose akûle pase di'ave diakafundama elembe, Unyashungu akaweti ntu dia ndi mbide lu dikuna nyulutosa elembe. Leko ndi akatulungula wetshelu wendana l'otemwelo a Unyashungu, ndu dia ehikelu ka ludu la dipema, dia menya eyalelu ka Unyashungu l'atei a wudja andi ndu akalungula akambu ankina efula wa elongoswelo k'akambu lu wudja. Onkone, vo wikalungula wetshelu wafana la one waki le Adama : Unyashungu kemako one lahumba mbosama la la dewolewo, akawaenya wuhu wa nsukana lendi, ndu wkandja efula la akambu wa wulu wayukuma lewo le wudja naka hawuyeli kene kalanga Unyashungu. Unyashungu akawasha diui dia wulu dia ekimwelu ka elambu wa lus8hi la lushi ndu ekeke wakakimoma le wane wakandja dia ekesanelu kawo la Unyashungu nkalula. Ngenyangenya Unyashungu uku dikambu diakaleki wulu ndu ololo lu lumu la wudja. Uma lu ngaso mbakakuke menama ekila

ka Unyashungu ndu ukitanya lendi.

Kuku tambena dia kuyanga aki ngaso, nonga la nonga ya lu Daka di'edjedja kunkuma lu yediko. Vo tshe wakahumbe okende awo, uma loko ntundu wauhu dikumi wa la diku (Isariyele) wakatolama lu lohombo la'Asuriya. Vo kunkalula ndu edja ndu elo nduku diui diawo dieyanama ntu. L'okongo wauhu ahendi (Juda) wakayotolama vo lawo lu lohombo la Babilona. L'okongo wa nshi efula, wauhu aku ahendi wakayukalula lu kete yawo kuku vo kumunga la ukitanya lu yediko. Umaka etena kakawakadjema uma le Khumadiondjo, asi Juda wakakeketsha etema edja ndu elo. Takenyi uku akawahandjwama lu kete edja ndu elo. Onkone tambena lu okondo one, uku aki Isariyele kunkutsha vame daka diawo ne : « *Kene kata Unyashungu tshe tayukutsha* ».

Wetshelu tshe wakawalungula dia vo ndjala la wuhu wa nembetela kolo yawo, la dia vo ndjala nsuke dia ndjaedia dia mbisha Unyashungu dihuli dia ntundu lu nyumu yawo, vo kundjela. Keli vo kunkutsha kanga yema. Akenyama hwe dia untu kema la kene kukundi ntsha dia ngenyangenya Unyashungu. Diese lane eli, kuyanga lu ngaso, lam'akawakadimulaka etema, Unyashungu akalangaka mbâdimanyia lu menda akambu walangasu menda. Edimanyelu kawo uku kasu, nkelekama lu nyoi ka Kristu kayuya, kuku lesu eli dikambu diakashile kutshama. Davidi ambufunda ati : « *Utu lukanga uhedia wambudimanyema, lukanga kolo kambukumbama eli la otshoko, Untu laha la unungu la ntundu ka Latuyalaka, ndu laha la lukesu l'utema andi, eli la otshoko* » (Esambu 32 : 1 – 2). Vo wakeyaka otshoko w'uma l'edimanyelu ka kolo kuku vo kumbeya uma lene akaye edimanyelu uku alangasu nteketa lu tshapita yayela.

Kema eko dikambu dia nkashimo dia mena Unyashungu atetemala nkamba la anu ? Kuyanga mbuka yakambandi lawo yambunga wehu la wehu, ongenongeno, ekesanelu, ekakitwanelu kuku la lonenye ndu la yambalu, ekila la ukitanya, untu hakutshisha lu leke landi. Mbuka tshe yakose Unyashungu akakume paka dia menya dia untu kema l'akuka wa ngenyangenya Unyashungu. KELI, tshe kayutshikitana la utamba a mpeketanya.